

Lietuviškas „Žiburys“ Seinų širdyje: atkaklumo ir tikėjimo istorija

Šiomet Seinų lietuvių „Žiburio“ mokykla šventė savo 20-metį - ne tik gražią sukaktį, bet ir simbolinę lietuviško atkaklumo, vienybės bei tikėjimo pergalės ženklą. Iš pirmo žvilgsnio tai gali atrodyti tiesiog jubiliejus, tačiau už šios sukakties slypi dešimtmečiai pastangų, atkaklių derybų, nepalankių aplinkybių ir nenugalimo noro, kad Seinų krašto vaikai galėtų mokytis savo gimtąja kalba. Lietuviška mokykla šiame pasienio mieste buvo svajonė, kurią daugelis laikė neįmanoma. Po 85 metų pertraukos, kai Seinai liko be lietuviško švietimo, bendruomenės žmonės vėl sugebėjo išiebt „Žiburį“ - pažodžiui ir simboliškai. Šiandien „Žiburio“ mokykla - tai vieta, kur skamba lietuviškas žodis, auga nauja karta, o tautinė tapatybė tampa kasdienybės dalimi.

Agnė Karčiauskaitė-Jankauskienė | Pasauliolietuvis.lt

Pirmieji žingsniai siekiant šviesti lietuvius ir skleisti lietuviybę buvo susiję su kunigu Justinu Staugaičiu, kuris 1905 metais Marijampolėje įsteigė „Žiburio“ švietimo draugiją. Po metų šios draugijos skyrius buvo įsteigtas ir Seinuose. Jam vadovavo Seinų kunigų seminarijos rektorius prelatas V. Blaževičius, o istoriniuose šaltiniuose teigiama, kad tikruoju dvasiniu vadovu buvo energingas visuomenininkas, vienas iš Seinų „Šaltinio“ spaustuvės steigėjų kunigas J. Laukaitis. Aktyvūs žmonės ir jų veikla davė rezultatų: Seinuose atsirado „Žiburio“ knygynas, choras, šventadieninė mokykla, o 1908 metų rudenį buvo gautas leidimas veikti pirmajai lietuvių pradžios mokyklai Seinų apskrityje. Po dešimties metų pradėjo veikti ir pirmoji „Žiburio“ gimnazijos klasė, o 1919 metų balandį

atidaryta ir „Žiburio“ draugijos mergaičių gimnazija.

Pirmoji Seinų „Žiburio“ gimnazija | Mokyklos archyvo nuotr.

Iki 1919 m. rugsėjo 23 d. berniukų ir mergaičių „Žiburio“ gimnazijose mokėsi 223 mokiniai, pradinėje Seinų lietuvių mokykloje – 75 mokiniai. Nuo 1919 metų rudens Seinų „Žiburio“ gimnazija (toku pat pavadinimu) darbą tęsė tremtyje – Lazdijuose*, o Seinai liko be lietuviškos švietimo įstaigos. Kunigas Pijus Jankus iš Alksnėnų (dabar Kreivėnų) kaimo prie Punsko savo prisiminimuose rašė: „Kaip žinote, Lietuvos atsistatymo laikais, gal 1919 m. (jau gerai neatsimenu metų) buvo Seinuose „Žiburio“ gimnazija. Į ją ir aš buvau nuvežtas. Mokslas prasidėjo gražiai ir jau pradžia padaryta, rodos tik toliau reikėjo tęsti mokslą. Ten buvo Povilas Jakulevičius Radžiniškių km., Birgeliukas (rodos Miklausių km.) ir daug kitų nuo

Punsko ir apylinkių kaimų moksleivių. Bet įvyko nelaimė – lenkų partizanai užpuolė Seinus** ir viską suardė. Žiburio gimnazija persikėlė į Lazdijus, o aš su kaimynų Staselių Petru, jo motinos vedamas, parėjau namon.“ Lietuviška mokykla Seinuose vėl pradėjo veikti tik po 85 metų, t. y. 2005 metų rugsėjo 1-ąją.

Atkuriant lietuvišką švietimą Seinuose

Kalbėdami su Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklos direktoriumi Algirdu Vaicekausku apie mokyklos jubiliejų, pokalbį pradedame nuklysdami į senuosius laikus ir senąją „Žiburio“ gimnaziją. Tada, kai ji buvo įsteigta, Seinų krašte vyko tautinis atgimimas, kūrėsi lietuviškos organizacijos, buvo siekiama mokyti vaikus gimtąja kalba ir puoselėti tautinę tapatybę. Dabartinė lietuviška mokykla Seinuose buvo atidaryta tik po 85 metų pertraukos.

„Tiek metų Seinuose nebuvo lietuviško švietimo, nors poreikis atsirado iš karto po karo. O politinė situacija ir poreikiai tautiniam ugdymui ir 1908, ir 2005 metais buvo praktiškai tokie patys“, – prisimena direktorius.

Seinuose esančios lietuviškos mokyklos „Žiburys“ direktorius Algirdas Vaicekauskas | LRT.lt stop kadras

Pasak A. Vaicekausko, tam, kad 2005 metais Seinuose būtų atidaryta lietuviška

mokykla, didžiulį darbą nuveikė šio krašto lietuviškos organizacijos.

Apskritai lietuviškas švietimas Seinų krašte atsirado 1988 metais. Iš pradžių tai viename, tai kitame kaime atsidarė mokyklos, kuriose buvo dėstoma lietuvių kalba. Vėliau Lenkijoje buvo įgyvendinta švietimo reforma ir mokyklos perėjo savivaldybių globon, o išlaikyti mokyklas nebuvo lengva. 1999 metais buvo įvestos gimnazijos ir jos pradėtos telkti centruose (miesteliuose). Tai lėmė, kad kaimo mokyklos tapo mažesnės, neekonomiškos ir pradėta jas uždarinėti. Šitie procesai vyko visoje Lenkijoje, tačiau lietuvių bendruomenei jie buvo labai skausmingi. Taip buvo uždarytos Klevų, Ramoniškių, Krasnagrūdės ir kitos aplink Seinus esančios kaimo mokyklos. Tačiau lietuviams pavyko įsteigti lietuviškas klases Seinų lenkiškose gimnazijose. Tiesa, buvo sąlyga, kad klasėje būtų 7 vaikai. Pavyko ir tai! Aišku, išlaikyti tokią mažą klasę buvo brangu, todėl tėvai pastebėjo, kad tokios klasės pradėtos jungti su lenkiškomis. Suprasdami, kur tai veda, lietuviai ir lietuviškos organizacijos ieškojo kitų būdų, kaip įtvirtinti lietuvišką švietimą. Taip Lenkijos vyriausybė patvirtino lietuvių švietimo strategiją, kurioje buvo įrašyta būtinybė centralizuoti lietuvių švietimą Seinuose ir steigti lietuvišką mokyklą.

2004 m. gegužę įvykęs susitikimas su Lietuvos ir Lenkijos ministrais pirmininkais

Algirdu Brazausku ir Marek Belka. Jo metu sutarta, kad Lietuva statys Seinuose mokyklą, o Lenkiją – priestatą Punsko Kovo 11-osios licėjui. Dalyvavo Lenkijos lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkė Irena Gasperavičiūtė ir Lenkijos lietuvių draugijos pirmininkas Algirdas Vaicekuskas | Mokyklos archyvo nuotr.

Turint omenyje, kad kalbame apie 2001 metus, tai skamba neįtikėtinai, kaip pasakojimas apie pergalingą šachmatų partiją, kurioje tenka kai ką paaukoti, tačiau atkaklias pastangas vainikuoja pergalė. Direktorius pasakoja, kad daug kas tais laikais nuvertindavo tokias strategijas, o lietuviškos organizacijos buvo aktyvios ir pasiūlė šį dokumentą.

„Nelabai kas tikėjo, kad tokie dokumentai gali būti vertingi, o mums pavyko jį prastumti“, – prisimena A. Vaicekuskas. Kai dokumentas jau buvo pasirašytas, jokia vietinė valdžia nebeturėjo galimybių blokuoti mokyklos steigimo. Tiesa, čia vis tik neapsieita be šiokio tokio šantažo, kurio griebėsi Balstogės valdininkai. Kadangi tuo metu viena po kitos buvo uždarinėjamos kaimo mokyklos, lietuviškos organizacijos protestuodavo. Tokiais protestais susidomėdavo žiniasklaida ir tai nuskambėdavo per visą šalį. Tada valdininkai pasakė, kad jeigu lietuviai protestuos uždarant paskutinę kaimo mokyklą, tai nebus suteiktas leidimas Seinuose steigti lietuvišką mokyklą...

Pirmųjų mokslų metų iššūkiai

Taip 2005 metais pradėjo veikti lietuvių „Žiburio“ mokykla Seinuose. Tiesa, įgyvendindama tą lietuviško švietimo strategiją, Lenkijos valdžia įsipareigojo finansuoti Punsko licėjaus statybas, tačiau Seinų mokyklai statyti lėšų negarantavo. Tada buvo kreiptasi į Algirdo Brazausko vadovaujamą Lietuvos Vyriausybę ir ši nusprendė, kad verta investuoti į Seinų lietuvišką švietimą. Mokslo metai prasidėjo, kaip ir visur, rugsėjo 1-ąją, tačiau pirmus mėnesius pamokos vyko „Lietuvių namų“ patalpose. Klasės buvo įrengtos visur: ir palėpėje, ir ant scenos, ir salėje. O lapkričio viduryje visi persikraustė į pastatytą naują mokyklą.

Naujosios mokyklos atidarymas 2005 m. Direktorius gavo simbolinį raktą. Nuotraukoje iš kairės: TMID generalinis direktorius Antanas Petrauskas, ŠMM ministras Remigijus Motuzas, PLB pirmininkas Gabrielius Žemkalnis ir „Žiburio“ mokyklos direktorius Algirdas Vaicekuskas | Mokyklos archyvo nuotr.

Dauguma vaikų į naująją mokyklą atėjo iš uždarytų kaimo mokyklėlių, iš lietuviškų klasių lenkiškose gimnazijose. Pirmaisiais mokslo metais mokykloje ir darželyje mokėsi 65 vaikai.

Mokytojų kolektyvas Lietuvos konsulate Seinuose su Konsule Aušra Černevičienė. 2005 m. spalio 14 d. | Mokyklos archyvo nuotr.

„Ne visi mokytojai tuo metu turėjo reikiamas kvalifikacijas, – prisimena direktorius, –todėl kreipėmės į Punsko mokyklą, ir dalis mokytojų važinėjo į Seinus dėstyti matematikos, fizikos, chemijos ar kūno kultūros.“ Vėliau ir savi mokytojai įgijo reikiamas kvalifikacijas, o dauguma jų dirba iki šiol. Punkskas labai padėjo ir vaikų vežiojimo klausimais, nes mokykla gavo tik vieną autobusiuką. Tad buvo suorganizuota, kad pamokos Seinų mokykloje prasidėtų vėliau ir Punsko autobusiukas spėtų atvežti ir Punsko, ir „Žiburio“ mokyklų mokinius.

Mokyklos rūpesčiai ir džiaugsmas švenčiant 20-metį

Kalbantis su direktoriumi apie praėjusius 20 metų, iškyla tie patys rūpesčiai, kaip ir visur: mažėjantis gimstamumas ir vaikų skaičius, nejaunėjantis mokytojų kolektyvas, vadovėlių trūkumas. A. Vaicekauskas pasidžiaugia, kad dabar vaikų skaičius yra apie 100, nors kai mokykla buvo gimnazija (dabar aštuonmetė mokykla), ją lankė ir 115 mokinių. Šiuo metu mokykloje mokosi 91 vaikas ir visi tikisi, kad panašus skaičius išliks ir ateityje. Taip pat direktorius džiaugiasi, kad

mokykla jau yra išleidusi 176 absolventą. Iš jų nemaža dalis toliau mokėsi lietuviškame Punsko Kovo 11-osios licejuje, vėliau studijavo Lietuvoje.

Mokyklos vardo suteikimo iškilmės. Dalyvavo Lietuvos ir Lenkijos prezidentai Valdas Adamkus ir Aleksander Kwaśniewski | Mokyklos archyvo nuotr.

„Dalis buvusių mokinių lieka Lietuvoje, kiti važiuoja ir į Varšuvą, kitas užsienio šalis, tačiau dalis grįžta ir į Seinus, – sako A. Vaicekuskas. – Džiugina ir tai, kad buvę mokiniai dabar jau atveda savo vaikus į „Žiburio“ mokyklą, o mokyklos jubiliejuje gausiai dalyvavusių absolventų prisiminimai apie mokyklą yra labai šilti. Vadinasi, mūsų pastangos nenuėjo veltui.“

Švietimo situacija Lenkijoje stabili, tačiau...

Pasak Lenkijos lietuvių bendruomenės pirmininkės Irenos Gasperavičiūtės, šiandieninė lietuviškojo švietimo situacija Lenkijoje yra kontroliuojama.

„Sakyčiau, kad šiuo metu Lenkijos lietuvių švietimo padėtis yra ganėtinai stabili. Lietuviškos mokyklos veikia pagrindiniuose centruose, t. y. Punske, Seinuose ir Suvalkuose, tad galimybė mokytis gimtąja kalba yra. Dabar vaikų likimas tik tėvų rankose – ar jie parinks savo vaikui ugdymą gimtąja kalba, ar ne.

Ne, nepamiršau Vidugirių mokyklos. Tik jos likimas visai neaiškus. Kaip Lenkija ir Lietuva išgyvena demografinę krizę, taip ir mes. Taigi jaučiamas vaikų stygius. Kiek Punsko valsčius bus pajėgus išlaikyti tokio dydžio mokyklą kaip Vidugirių, nežinau. Kuo mokyklos mažiau skaitlingos, tuo jų vieno vaiko išlaikymas brangesnis“, – sako I. Gasperavičiūtė.

Lenkijos lietuvių bendruomenės pirmininkė I. Irena Gasperavičiūtė

Pašnekovė pabrėžia, kad lietuviškos mokyklos Lenkijoje yra finansuojamos ne tik iš šios šalies, bet ir iš Lietuvos valstybės biudžeto.

„Tiek Suvalkų, tiek Seinų mokykloms nepakanka lėšų, kurias skiria Lenkija, tad prie šių mokyklų veiklos prisideda Lietuva. Seinuose tai sudaro, priklausomai nuo metų, apie 30–40 proc. metinio mokyklos biudžeto. Suvalkuose šiuo metu daugiau.

Beje, tiek Seinų, tiek Suvalkų mokyklos – tai Lietuvos investicija. Ar tai teisinga? Nežinau. Čia ne nuo mūsų priklausomi sprendimai, o daugiau Lietuvos ir Lenkijos susitarimai. Žinome, kad ir Lenkija remia lenkiškas mokyklas Lietuvoje.

Beje, ne tik Seinus ir Suvalkus remia LR švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Šiemet Punsko pagrindinė mokykla gavo lėšų sporto salės remontui, pernai „Aušros“ leidykla – vadovėlių leidybai.

Ta parama labai svarbi, kadangi norėdami, kad tėvai rinktųsi lietuviškas mokyklas, turime būti patrauklūs, mūsų mokyklos ir vadovėliai negali būti prastesni nei lenkiški. Tokie laikai – tėvai parinkdami vaikui mokyklą atsižvelgia į mokymo kokybę. Šiais laikais išsilavinimas lemia žmogaus ateitį“, – sako Lenkijos

lietuvių bendruomenės pirmininkė.

I. Gasperavičiūtė džiaugiasi, kad lietuviškas švietimas Suvalkų krašte gyvuoja jau daugiau kaip 70 metų.

„Ir dar ilgai gyvuos, – šypsosi Lenkijos lietuvė. – Džiaugiuosi, kad 1999 metais Lenkijoje vykdant švietimo reformą, kuri nenumatė tokio tipo mokyklų kaip mūsų, pasisekė išsigelbėti. Pamenu, 1999 metų susitikimą su prezidento Aleksandro Kvasnievskio patarėjais Varšuvoje, kai į mūsų aiškinimą, kad nėra sudarytos sąlygos veikti tautinių mažumų mokykloms, kuriose gimtoji kalba yra dėstomoji, gavom atsakymą: tai tokio tipo mokyklų atsisakykit. Neatsisakėm, o nuo to laiko dar įkūrėme naujas mokyklas – Seinuose ir Suvalkuose. Tai ir džiugina.“

Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklos abiturientų dovana | Mokyklos archyvo nuotr.

Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklos abiturientų dovana | Mokyklos archyvo nuotr.

Pasak pašnekovės, Lenkijos valdžios požiūris į tautines mažumas į keičiasi į gerąją pusę, bet labai lėtai.

„Nėra didelio susipriešinimo, bet labai didelės meilės irgi nėra. Dar prieš 20 metų, kai kūrėsi „Žibury“, ir ypač prieš 26 metus, kai kūrėsi lietuviška gimnazijos klasė Seinuose, tikrai buvo sunku – tiek miestas, tiek valsčius blokuodavo kiekvieną lietuvišką iniciatyvą. Nepatikėsite – patalpų ir sklypo Seinų „Žiburio“ mokyklai ieškojome keletą metų. Kol pagaliau nusipirkome iš vietos lietuvių. Šiuo metu atmosfera mieste tikrai pasikeitusi. Manau, kad prie to prisidėjo ir lietuviškos mokyklos buvimas – žmonės apsiprato“, – sako Lenkijos lietuvių bendruomenės pirmininkė.

*Seinų „Žiburio“ gimnazijoje, veikusioje Lazdijuose, mokėsi ir žinomas Lietuvos partizanų vadas, brigados generolas Adolfas Ramanauskas-Vanagas

**Seinų sukilimas – lenkų karinės organizacijos sukilimas prieš Lietuvos valdžios atstovus Seinų krašte 1919 m. rugpjūčio 22–28 d.

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.